

مفهوم قوه و فعل چیست و چرا آخرت به اندازه دنیا قدرت سازندگی ندارد؟

نسبت بین دنیا و آخرت، نسبت قوه و فعل است

تاکنون درباره جراحی جنین در رحم مادر چیزی شنیده‌اید؟ به نظر شما چرا پزشکان ترجیح می‌دهند بسیاری از بیماری‌ها و نقص‌های جنین را در رحم مادر درمان کنند؟ چرا صبر نمی‌کنند نوزاد به دنیا بیاید و بعداً اقدامات درمانی را انجام دهند؟ پاسخ بسیار ساده است. بعضی از نقص‌ها و بیماری‌های مادرزادی جنین پس از تولد به دنیا یا به طور کلی قابل درمان نیستند و یا درمان آن‌ها مستلزم صرف هزینه فراوان و تحمل دردهای جان‌کاه و غیرقابل تحمل است. به همین دلیل پزشکان تأکید دارند که این‌گونه بیماری‌ها را قبل از به دنیا آمدن و در همان محیط رحم معالجه کنند، تا بدن جنین از قدرت فوق‌العاده رحم برای بازسازی سریع بافت‌های آسیب‌دیده استفاده کند.

اما چرا این‌طور است؟ چرا رحم با آن که محیطی کوچک و بدون امکانات پیشرفته است، می‌تواند نقص‌ها را به سرعت برطرف کند، اما دنیا با همه پیشرفتگی و عظمتش نمی‌تواند؟ پاسخ را باید در نسبت بین رحم مادر و دنیا جستجو کرد. **نسبت رحم مادر به دنیا نسبت قوه و فعل است.** یک سلول تخم در رحم مادر تنها در مدت نه ماه تبدیل به یک انسان کامل می‌شود؛ درحالی‌که همین انسان اگر در دوران کودکی یک بند انگشتش را از دست بدهد، حتی اگر 90 سال عمر کند، بازهم دنیا نمی‌تواند این نقص کوچک را برطرف کند و دوباره برای او بند انگشت بسازد. این یعنی رحم مادر قوه و قدرتی دارد که دنیا ندارد. به عبارت دیگر دنیا نسبت به رحم دارای فعلیت زیاد و قوه سازندگی اندک است.

نسبت قوه و فعل یکی دیگر از ابعاد قانون نسبت است. درک این مفهوم ما را یک قدم دیگر به شناخت ویژگی‌های جهان پس از مرگ نزدیک می‌کند. پس در این درس ابتدا مفهوم قوه و فعل را توضیح می‌دهیم و سپس به بررسی این مفهوم در نسبت بین دنیا و آخرت می‌پردازیم.

قوه و فعل به چه معناست؟

تغییر و تبدیل یکی از واضح‌ترین و مسلم‌ترین حقایق جهان است. جهان ثابت، ساکن و جامد نیست. پدیده‌های جهان دائماً عوض می‌شوند و اشیاء از حالی به حالی دیگر، از وضعی به وضعی دیگر و از کیفیتی به کیفیت دیگر درمی‌آیند.^۱ اما این تبدیل شدن‌ها بی‌حساب و کتاب نیست؛ یعنی هر چیزی نمی‌تواند به چیز دیگر تبدیل شود. بلکه تبدیل شدن نیاز به قابلیت و استعداد درونی دارد. مثلاً دانه گندم فقط قابلیت تبدیل شدن به خوشه گندم را دارد و هرگز نمی‌تواند به ذرت تبدیل شود؛ یا بیست سانتی‌متر پارچه تنها قابلیت تبدیل شدن به پیش‌بند نوزاد، دستمال کوچک و چیزهایی از این قبیل را دارد و هرگز نمی‌تواند به کت و شلوار تبدیل شود. به این قابلیت و استعداد درونی زمانی که هنوز به مرحله شکوفایی نرسیده، «قوه» می‌گوییم. پس دانه گندم به صورت بالقوه یک خوشه گندم است و بیست سانتی‌متر پارچه به صورت بالقوه، یک پیش‌بند یا دستمال کوچک است.

نقطه مقابل قوه «فعل» است. فعل به چه معناست؟ اصطلاح فعل یا فعلیت زمانی استفاده می‌شود، که استعداد درونی یک موجود از حالت بالقوه خارج شود و به شکوفایی برسد. برای روشن شدن مفهوم فعل یک تخم‌مرغ را در نظر بگیرید. این تخم‌مرغ می‌تواند در مدت ۲۱ روز تبدیل به جوجه شود؛ یعنی تخم این قوه و قدرت را دارد که نقطه درونش را در مدت ۲۱

مکارم شیرازی، ناصر، اصول فلسفه و روش رئالیسم، ج ۱، مقاله ده، قوه و فعل ۱

روز به یک جوجه کامل تبدیل کند. زمانی که نطفه درون تخم به جوجه تبدیل شود، تخم از مرحله قوه به مرحله فعل رسیده است؛ به عبارت دیگر، قوه در تخم و فعلیت در جوجه ظهور پیدا می‌کند. یا در مثال‌های بالا، قوه در دانه گندم و فعلیت در خوشه است؛ قوه در پارچه و فعلیت در پیش‌بند است.

نکته دیگر درباره مفهوم قوه و فعل این است که وقتی چیزی از حالت قوه خارج شد و به فعلیت رسید، دیگر نمی‌تواند برگردد و دوباره به حالت بالقوه تبدیل شود. مثلاً جوجه دیگر نمی‌تواند به دوران نطفه‌گی‌اش برگردد، یا خوشه گندم دیگر نمی‌تواند به دوران بذر بودنش برگردد. این موضوع در رابطه بین رحم مادر و دنیا و رابطه بین دنیا و آخرت بسیار اهمیت دارد.

مقایسه دنیا و آخرت از نظر قوه و فعل

گفتیم که نسبت بین رحم مادر و دنیا نسبت قوه و فعل است؛ یعنی قوه در رحم و فعلیت در دنیا ظهور دارد. پس وقتی مراحل رشد جنین در رحم مادر به پایان می‌رسد و او پا به عرصه دنیا می‌گذارد، دیگر نمی‌تواند به راحتی محیط رحم، نقص‌ها و مشکلاتش را برطرف کند. چون مرحله قوه را پشت‌سر گذاشته و به فعلیت رسیده است. عالم دنیا عالم فعلیت و شکوفایی است و قدرت سازندگی آن نسبت به رحم بسیار اندک است. پس طبیعتاً نمی‌تواند نقص‌ها و مشکلات مادرزادی جنین را به راحتی جبران کند. البته دنیا قصد آزار جنین را ندارد و اتفاقاً همه امکانات دنیا برای بهره‌مندی، لذت و آسایش جنین طراحی شده است. اما مسئله این است که شرط اصلی این بهره‌مندی، برخورداری از سلامت کامل جسم است. جنینی که دوران رحم را به بازیگوشی و شیطنت بگذراند و از خودسازی و اندام‌سازی غفلت کند، ناچار با جسمی ناقص یا بیمار به دنیا می‌آید.

نسبت قوه و فعل در رابطه بین دنیا و آخرت هم برقرار است. یعنی آخرت، عالم فعلیت و شکوفایی و دنیا عالم قوه و قدرت است. به همین دلیل اگر هر یک از ما گناهان، آلودگی‌های نفسانی و نقطه‌ضعف‌های اخلاقی‌مان را در عالم دنیا

برطرف نکنیم و با همین وضعیت از دنیا برویم، در جهان پس از مرگ مشکلات فراوانی خواهیم داشت و باید قرن‌های آخرتی را، که معلوم نیست هر کدام‌شان معادل چند سال دنیاست، در جهنم برزخی بمانیم و رنج درمان را تحمل کنیم، تا این خلق‌های آلوده از نفس ما کنده شود؛ این در حالی‌ست که همین بیماری‌ها و نقطه‌ضعف‌ها از قبیل حرص، حسد، تکبر و ... در رحم دنیا با کمی مراقبه و مجاهدت قابل درمان‌اند و حتی اگر کسی تمام عمرش را خطا کرده باشد، تا زمانی که زنده است و فرصت حیات دارد، می‌تواند همه گناهان و اشتباهاتش را تنها در عرض یک شب جبران کند. این قابلیت فوق‌العاده تنها مخصوص دنیاست و عالم آخرت با همه عظمت و گستردگی‌اش چنین امکانی ندارد.

البته توجه به این نکته ضروری است که یکی از تفاوت‌های رحم مادر و رحم دنیا هم در همین جاست، جنین در رحم مادر از خود اختیاری نداشته و فرآیند رشد و اندام‌سازی او با تدبیر دنیا و دخالت غیب انجام می‌گیرد، اما انسان در رحم دنیا از اختیار برخوردار است و در نتیجه نسبت به آن چه کسب می‌کند مسئول خواهد بود.

در درس‌های بعدی درباره انواع تولد به برزخ و انواع جهنم بیشتر صحبت خواهیم کرد. چنان‌چه درباره مبحث فعلی یعنی نسبت قوه و فعل، سؤال یا ابهامی دارید حتماً آن را در بخش نظرات با ما در میان بگذارید.